Konstitutionsutskottets betänkande 1976/77:32

med anledning av propositionen 1976/77:100 såvitt gäller anslag till partistöd jämte motioner om statligt och kommunalt partistöd

I detta betänkande behandlas *dels* regeringens förslag i propositionen 1976/77:100 bilaga 5 (justitiedepartementet) under punkten G 5 *Stöd till politiska partier, dels* de under allmänna motionstiden 1977 väckta motionerna 1976/77:437 av herr Strindberg m. fl. (m) om det kommunala partistödet och 1976/77:1003 av herr Siegbahn m. fl. (m) om det statliga partistödet.

Propositionen

I budgetpropositionen föreslås att riksdagen anvisar till statligt stöd till politiska partier för budgetåret 1977/78 ett förslagsanslag av 53 100 000 kr. Beloppet är lika stort som under innevarande budgetår.

Motionerna

Enligt motionen 437 bör ett grundbidrag utgå till partierna vid fördelningen av landstings- och primärkommunalt partistöd på samma sätt som grundbidrag sedan år 1972 utgår till partierna vid fördelningen av det statliga partistödet.

I motionen föreslås därför en ändrad konstruktion av partistödet i kommuner och landsting. Till varje parti som är representerat i kommunens fullmäktige resp. i landstingen skall enligt motionen partistödet utgå dels i form av ett lika stort grundstöd, dels som bidrag per mandat. Grundstödets sammanlagda storlek skall utgöra en fjärdedel av utgående anslag. Motionärerna hemställer att lagen om kommunalt partistöd ändras i enlighet med den föreslagna konstruktionen och att lagändringen träder i kraft den 1 januari 1978.

I motionen 1003 föreslås en översyn av gällande bestämmelser om det statliga partistödet. Motionärerna har, med bortseende från partistödssystemets fördröjningsbestämmelser, gjort en beräkning av effekterna av resultatet av 1976 års val på utgående statligt partistöd. Denna beräkning ger enligt motionen underlag för vissa kritiska slutsatser beträffande partistödets konstruktion. Enligt motionen är det sålunda ganska uppenbart att det socialdemokratiska partiet, nu i oppositionsställning, borde ha ett relativt större och inte – som beräkningen utvisar – ett mindre partistöd, när partiet nu självt måste bekosta alla utredningar etc., för sina ställnings-

taganden i riksdagen. Det förhållandet att partiet genom valet förlorat fyra mandat borde enligt motionen inte ändra på detta förhållande. Samtidigt anser motionärerna att skillnaden mellan de bidrag som det socialdemokratiska partiet nu och tidigare fått och de som gäller för de borgerliga partierna inte är rimlig. De fasta kostnaderna för partierna är av ungefär samma storleksordning.

En lösning av dessa båda problem är enligt motionen att mandatbidraget ganska väsentligt minskas till förmån för tilläggsstödet och det fasta grundstödet. Samtidigt bör man göra skillnaden mellan tilläggsstödet för parti i resp. utanför regeringsställning betydligt större.

Gällande ordning m. m.

Statligt stöd till de politiska partierna infördes genom beslut av 1965 års riksdag. Stödet utgick i form av allmänt partistöd och kanslistöd. Fyra år senare öppnades också möjlighet för kommuner och landsting att ekonomiskt stödja politiska partier. I lagen (1969:596) om kommunalt partistöd, som förblivit oförändrad sedan införandet, stadgas att kommun får lämna ekonomiskt bidrag till politiskt parti, som under den tid beslutet om bidrag avser är representerat i kommuns fullmäktige. Beslutet skall enligt lagen innehålla att bidrag utgår till varje sådant parti med samma belopp för varje plats som partiet under nämnda tid har i fullmäktige. Lagen skall ha motsvarande tillämpning på landstingskommun och landsting.

I juni 1971 tillkallades en utredning med uppdrag att göra en översyn av reglerna om statligt och kommunalt partistöd. Utredningen, som leddes av landshövding Hjalmar Mehr, hade parlamentarisk sammansättning med representation av samtliga fem i riksdagen företrädda partier. I augusti 1972 framlade utredningen ett enhälligt betänkande (SOU 1972:62) med förslag rörande offentligt stöd till de politiska partierna.

Förslagets viktigaste punkter var följande:

1. Det statliga partistödet skulle uppjusteras från 70 000 kr. till 85 000 kr. per riksdagsmandat och år.

2. Som ett komplement till kanslistödet skulle införas ett grundstöd på 1,5 miljoner kr. per kalenderår till varje riksdagsparti som uppnått minst 4 % av rösterna i hela landet vid senaste val. Kanslistödet i övrigt skulle kvarstå oförändrat, dvs. utgå med ett årligt belopp av 3 500 respektive 5 250 kr. per riksdagsmandat beroende på om vederbörande parti var representerat i regeringen eller inte.

3. För successiv anpassning av den statliga bidragsgivningen till valutslagen föreslogs utjämning i tiden av det statliga parti- och kanslistödet.

4. I konsekvens med ställningstagandena rörande det statliga partistödet skulle det primär- och landstingskommunala partistödets konstruktion förbli oförändrad.

5. De nya reglerna skulle gälla inte blott under löpande valperiod utan även under valperioden 1974–1976, oberoende av utgången i 1973 års val.

6. Det statliga partistödet som infördes att gälla fr. o. m. 1966 hade i praktiken varit oförändrat sedan dess. Utredningen uttalade önskemålet att en omprövning av utgående belopp inom det statliga parti- och kanslistödet skulle ske med kortare intervaller, varvid relationerna mellan beloppen förutsattes vara oförändrade.

Helt i överensstämmelse med utredningens förslag framlades genom prop. 1972:126 ett förslag till lag om statligt stöd till politiska partier. Propositionen tillstyrktes enhälligt av konstitutionsutskottet (KU 1972:55) och bifölls av riksdagen (rskr 1972:295).

På förslag av riksdagens informationsutredning (framst. 1974:11) beslöt riksdagen våren 1974 att tilläggsdelen av kanslistödet skulle räknas upp med 20 % (KU 1974:19, rskr 1974:148).

Hösten 1975 föreslogs i prop. 1975/76:75 att det statliga partistödet skulle höjas med hänsyn till det allmänna kostnadsläget. Även ett genomförande av förslaget om kommunal rösträtt för invandrare väntades medföra ökade kostnader för partiernas informationsverksamhet. Förslagen i propositionen innebar att det statliga stödet till de politiska partierna generellt uppräknades med ca 35 % för år 1976. Enligt propositionen skulle partistödet ökas från 85 000 kr. per riksdagsmandat till 115 000 kr. Vad kanslistödet beträffar föreslogs en höjning av grundstödet till 2 025 000 kr. och av tilläggsstödet till 5 650 kr. respektive 8 500 kr. beroende på om partiet är företrätt i regeringen eller inte. Propositionen tillstyrktes enhälligt av utskottet (KU 1975/76:27) och godkändes av riksdagen (rskr 1975/76:79).

I riksdagens informationsutrednings slutbetänkande Riksdagens sakinformation (försl. 1975/76:3) föreslogs införande av ett nytt stöd till partigrupperna i riksdagen. Enligt förslaget borde stödet utgå, dels som ett grundbidrag på 75 000 kr. per år och partigrupp, dels som ett årligt mandatbidrag på 1 500 kr. för partier i oppositionsställning och på 500 kr. för partier i regeringsställning. Förslaget godkändes av riksdagen (KU 1975/76:35, rskr 148).

Som framgått ovan har under innevarande budgetår drygt 53 milj. kr. anslagits i statligt partistöd. Tillsammans med det kommunala partistödet, som beräknas uppgå till drygt 60 milj. kr., skulle den totala bidragsgivningen till partierna från staten och kommunerna ligga i storleksordningen 115 milj. kr. per år. Härtill kommer stödet till partiernas riksdagsgrupper (under budgetåret 1976/77 744 000 kr.), stödet till de politiska ungdoms- och studentförbunden samt bidragen till valsedelskostnaderna.

Frågornas tidigare behandling

Sedan 1972 års riksdagsbeslut om partistödets konstruktion har några motioner rörande det statliga partistödet inte väckts. Det kommunala partistödet

har aktualiserats i två motioner. I de båda motionerna, som väcktes åren 1974 och 1976 av herr Strindberg m. fl. (m), var yrkandet i huvudsak detsamma som i den nu aktuella motionen av herr Strindberg m. fl. (m).

Motionen från 1974 avstyrktes enhälligt av konstitutionsutskottet (KU 1974:10) med hänvisning till 1972 års beslut om partistödets utformning och beslutets bakgrund. Riksdagen beslöt i enlighet med utskottets förslag.

I sitt yttrande över den av motionerna som väcktes under allmänna motionstiden 1976 anförde utskottet bl. a. följande (KU 1975/76:42):

Med rådande ordning föreligger ett nära samband mellan partistödet på statlig och kommunal nivå. Det förekommer sålunda i viss utsträckning att partierna för över statligt partistöd till de kommunala och regionala partiorganisationerna. Vidare innebär den nuvarande samordnade partistödskonstruktionen att det inte skall ske någon särskild prövning av vilka politiska partier som skall erhålla grundstöd och att staten svarar för hela kostnaden för grundstödet. Den förändring av det kommunala partistödets konstruktion som föreslås av motionärerna bör därför inte prövas isolerad. Med hänsyn härtill och till 1972 års överenskommelse mellan partierna, som i första hand sträcker sig till och med 1976 års val, avstyrker utskottet motionen.

I en reservation (2 m) framhölls att tiden för 1972 års överenskommelse mellan partierna löpte ut i och med 1976 års val. Därför borde enligt reservanterna en utredning om det framtida partistödets konstruktion på såväl statlig som kommunal nivå tillsättas. Utredningen borde bl. a. ompröva det samband som med rådande ordning föreligger mellan partistödet på olika nivåer. Utredningen borde vidare undersöka möjligheten att införa ett för samtliga kommuner och landsting enhetligt system med grundbidrag och mandatbidrag som skapar rättvisa mellan partierna.

Riksdagen beslöt i enlighet med utskottets förslag.

Utskottet

I budgetpropositionen föreslås att riksdagen anvisar till statligt stöd till politiska partier för budgetåret 1977/78 ett förslagsanslag av 53,1 milj. kr. Utskottet behandlar i samband med detta anslag de under allmänna motionstiden 1977 väckta motionerna 437 och 1003. I motionen 437 föreslås att det öppnas möjlighet för kommun och landstingskommun att ge en del av partistödet i form av ett grundstöd, som är lika stort för alla i kommunfullmäktige resp. i landsting representerade partier. Enligt motionen 1003 bör gällande bestämmelser om det statliga partistödet ses över.

Som utskottet anförde i sitt yttrande över en motion om det kommunala partistödet vid förra årets riksmöte föreligger med rådande ordning ett nära samband mellan partistödet på statlig och kommunal nivå. Det förekommer sålunda i viss utsträckning att partierna för över statligt partistöd till de lokala och regionala partiorganisationerna. Utskottet framhöll vidare

att den nuvarande samordnade partistödskonstruktionen innebär att det inte skall ske någon särskild prövning av vilka politiska partier som skall erhålla grundstöd och att staten svarar för hela kostnaden för grundstödet.

Enligt utskottet bör en eventuell översyn av partistödet liksom tidigare föregås av samråd mellan riksdagspartierna och utgå från de principer om bl. a. samordning mellan det statliga och kommunala partistödet, som det rådde enighet om i 1971 års partistödsutredning. Utskottet förutsätter att regeringen följer partistödsfrågorna med uppmärksamhet, bl. a. de i motionen 437 aktualiserade frågorna, och tar de initiativ som befinns lämpliga.

Med hänvisning till det anförda tillstyrker utskottet budgetpropositionens förslag till medelsanvisning och avstyrker motionerna 437 och 1003.

Utskottet hemställer

att riksdagen

1. till *Stöd till politiska partier* för budgetåret 1977/78 under andra huvudtiteln anvisar ett förslagsanslag av 53 100 000 kr.,
2. avslår motionen 1976/77:437,
3. avslår motionen 1976/77:1003.

Stockholm den 22 mars 1977

På konstitutionsutskottets vägnar
KARL BOO

Närvarande: herrar Boo (c), Johansson i Trollhättan (s), Björck i Nässjö (m), Mossberg (s), Fiskesjö (c), Svensson i Eskilstuna (s), Nordin (c), Karlsson i Malung (s), Schött (m), Kindbom (c), Nyquist (s), Eliasson (c), fru Cederqvist (s), herrar Tarschys (fp) och Wictorsson (s).